

ציונים ומראי מקום

'הני נוגעין בעדותן הן' – על קושית התוס', והלא יש להם 'מיגו', שהיו יכולים לומר 'פרענו לך' שכר הדירין – ע' רמב"ן; שיטמ"ק בשם הרא"ש; מצפה איתן; חדושי הגר"ט – קעד.

(ע"ב) 'מאי טעמא עבדיתו הכי, כי היכי דלא תחזקו אהדדי...' – בישוב קושית התוס' על פירוש הרשב"ם – ע' בית הלוי ח"ג סוף סימן לד. וראה ב'שיעורי ר' ברוך בער' – בשם הגר"ח.

דף ל

עיונים וציונים

'אמר ליה: בשוקי בראי הואי. אמר ליה: והאי אית לי סהדי דכל שתא הוה אתית תלתין יומי... אמר רבא: עביד איניש דכל תלתין יומי טריד בשוקא' – מבואר בגמרא שבמעשה זה מדובר שהמחזיק ידע שהמערער שוהה במרחקים. ויש לעיין אם טוען שלא ידע על כך, ולכך לא נזהרתי בשמירת השטר.

ולכאורה יש לתלות שאלה זו בשיטות הראשונים על טעמה של חזקת ג' שנים (ע' לעיל כט); אם עיקרה בנויה על הראיה מכך שלא מיחה, כאן שלא היה טעם במחאתו, כי אין שיירות מצויות, בטל כל יסוד החזקה. ואולם אם עיקרה תקנת חכמים כדי שלא יצטרך לשמור השטר כל ימיו, יש לומר שתועיל חזקתו, שאם לא כן, מה הועילו בתקנתו, הלא לעולם יצטרך הקונה לשמור שטרו, מחשש שמא הלך הבעלים הראשונים לשוקי בראי, (או מחשש שמא יטען כן בשקר, שהיה במרחקים – לפי שיטת האומרים שעל המחזיק מוטל להוכיח שלא היה במרחק. ע' רא"ש), ואפשר, כיון שברוב המקרים יכול המחזיק להוכיח שלא הלך זה לשם, לכך מועילה התקנה בסתם, כאשר יוכל להוכיח זאת, אבל אם אכן אינו יכול להוכיח – עליו לשמור על שטרו לעולם, אם חושש לדבר.

אך ממה שדנו הראשונים מי צריך להוכיח שהיה או שלא היה בשוקי בראי, המחזיק או המערער – מזה נראה שאם אכן היה שם, אין לזה המחזיק טענה 'לא ידעתי בדבר'. ואולם יש עדיין להסתפק, אמנם בסתם אינו נאמן לטעון לא ידעתי שהלך לשם (שלפני שזורק שטרו, עליו לברר הדבר), אך מה הדין כאשר הוכיח שבאמת לא ידע על כך שהמערער שהה בשוקי בראי.

ולכאורה יש לדמות למה שכתבו הראשונים (ע' לעיל כט), שאף אם עדי המחאה מעידים שלא גילו את המחאה לאיש, והרי ודאי שלא נודע למחזיק מחאתו, ואעפ"כ אין זו חזקה, ש'בדבר מועט מבטלים את החזקה' (תוס' להלן מ. ד"ה מחאה). הרי שאע"פ שאין שום ריעותא כנגד המחזיק בזה שאיבד שטרו – לא תקנו לו חכמים, (ולדעת הרמב"ן בלא"ה ניחא, שהרי אין כל הוכחה לטובת המחזיק), היות והמערער עשה את המוטל עליו.

וכתב הגר"ח קניבסקי שליט"א, במענה על ספק זה: **לכאור' אין זה טענה שלא ידע דהו"ל לברר.**

'... אמר ליה: מפלניא זבינה דאמר לי (הב"ח מחק, עפ"י גרסת ראשונים מלות 'דאמר לי') דזבנא מינך. אמר ליה: לאו קא מודית דהאי ארעא דידי היא...' – יש מפרשים שהמחזיק מודה בהחלט שהקרקע היתה של המערער (כן פרש רבנו יונה). ויש מפרשים שאינו אומר כן מתוך ידיעה, אלא שאומר שזה שמכרה אמר לו כן, שקנה את השדה מאת המערער. וטוען הלה כנגדו, כיון שאתה מודה שנודע לך על ידו ששלי היתה, לא היה לך להאמין למוכר שקנאה ממני. (כן פרש הרא"ש. וכתב, שאע"פ שזה שמכרה לו היה נאמן ב'מיגו', שהיה יכול לומר כנגד המערער 'לא היתה שלך מעולם', כי הלא אין עדים

בדבר, מ"מ הלוקח הנוכחי אין לו 'מיגו', שאינו רוצה לטעון כן, כי יראה שהוא יביא עדים שהיתה שלו ואז יוציא את הקרקע מתחת ידו. (ע' ב'פולא חריפתא' שעל הרא"ש).

ויש לעיין, לפי מה שכתב הרשב"א בתשובותיו (ח"ג ע-עא) שכל הבא לערער על קרקע, אין המחזיק חייב להשיב לו מאומה ולפרש כיצד היא באה לידו, אלא יכול לומר לו, תחילה ברר אתה טענותיך, ששלך היתה. שאם לא תאמר כן 'כל אחד ואחד צריך לעמוד בדיון עם על איש ואיש ויודיע לכל איזה זכות יש לו בנכסיו. ואין זה צריך לפנים'. '...ודברים אלו לא פקפק בהם אדם מעולם' עד כאן מלשונו. (יתר על כן, אפילו אמר המחזיק על טענת המערער: 'איני יודע שלי מי היא, וכיון שלא אמר לי אדם כלום, ירדתי לתוכה', כתב הרמב"ם - טוען יד, יב - שכל שאין למערער עדים, - אין מוציאין את המחזיק מתוכה. ואולם רבנו יקר (מובא במרדכי בפרקין, תקלד) הסתפק בזה. והביא שם במרדכי מרשב"ט שאינו יוצא מן הקרקע עד שהמערער יוכיח טענותיו. וע"ע 'קהלות יעקב' כו). - לאור זה יש לעיין, מהו שכתב הרא"ש שירא לטעון לא היתה שלך מעולם, והלא אינו צריך לטעון כלום, אלא יאמר לו אין לי דין ודברים עמך עד שאין אתה מברר טענותיך.

ושמא לא דיבר הרשב"א אלא חוץ לבית דין, (כפשטות דבריו הנ"ל: 'שכל אחד ואחד צריך לעמוד בדיון עם כל איש ואיש', אבל בבית דין חייב להשיב דבר על טענת התובע. ואולם בדבריו מבואר שבמעשה שלפנינו היה יכול שלא להשיב. וכאן מדובר לכאורה שטען בב"ד, שאם לא כן, אין בטענתו הודאה כלשהי, כדאמרינן (להלן לא) שעשוי אדם שלא לגלות טענותיו האמיתיות חוץ לב"ד, ויכול לעקור דבריו הראשונים. (ואפילו להראשונים שסוברים שכל שיש בטענותיו הראשונות הודאה לחיוב עצמו, אין יכול לחזור בו, נראה שכאן אינו בגדר זה, שייחשב כמודה שהקרקע היתה של המערער, שהרי לא אמר אלא 'מפלניא... דאמר לי...').

וצריך עיון בדברי המשנה למלך' - טוען יד, יב ובחדושי הגרנ"ט - קעו).

(ע"ב) 'אמר רבא: דינא קאמר ליה' - כתב הרשב"ם, שחוזר וגובה את הדמים ששילם למוכר.
ורבנו יונה (וכן הטור - חו"מ קמו) חולק, כיון שבפשיעתו הפסיד, שאם היה אומר קניתיה מפלוני ולא יותר, לא היה המערער יכול להוציאה מידו, אפילו אם לא החזיק בה עדיין, לכן טוען המוכר שאין לו להפסיד מפני תוספת דברים של זה.
וראה בחדושי הרד"ל שבסוף המסכת, ובספר 'בית ישי' קא - בבאור מחלוקתם.

- בבית הלוי (ח"ג לו, א) יצא לחדש בשיטת הרשב"ם כאן (בד"ה ואת מינאי. וכן בד"ה אמר ליה), שכל ש(יודע שלא החזיק ג' שנים בקרקע, אף על פי שאין למערער עדים שהיתה שלו פעם, אינו נאמן המחזיק בטענתו 'קניתי ממך' במגו שהיה יכול לומר 'לא היתה שלך מעולם'. וזה שמבואר במשנה בכתובות (רפ"ב) שנאמן, זה רק כשישב ג' שנים אלא שחזקתו אינה מועילה, (כגון בחיי הבן וכו') - ע"ש בסוגיא), אבל אם לא החזיק ג' שנים, הרי יש כנגדו טענת 'אחוי שטרך' ואינו נאמן אפילו שיש עמו כח 'מיגו'. 'וצריך עיון שלא הובא כן במחברים'. וכן כתב רבי שלמה הכהן מוילנא בפירושו 'חשק שלמה'. (וכבר העיר מכך בדרישה (קמו) - הובא בח"ש).

(ולכאורה קשה על זה מדברי הרשב"ם להלן (לד. ד"ה אלא) ששמע מפשטות לשונו שהטוען שהחזיק שנתים בקרקע שקנאה, ואין עדים על אכילת פירות והוא מודה שאכל - פטור מלשלם, משום שהיה יכול להכחיש שאכל. ואע"פ שיש כנגדו טענת 'אחוי שטרך' - מועיל לו 'מיגו' לענין הפירות. וצ"ע.
וע"ע בחדושי רעק"א להלן לו.).

דברי הרא"ש (והראב"ד – טוען יב, ג) משמע שבין כך ובין כך צריך ו' שנים. ודעת הרשב"ם והרמב"ם, שמספיק בהחזקת ג' שנים בימים).

ואולם בשאר בתים – צריך חזקה רצופה כל הימים והלילות.

ב. אפשר על ידי השכנים, היודעים שדר בבית יום ולילה (הגם שאינם רואים ממש כל לילה ובכל הלילה). וכן אפשר שהעידו שנים שהם עצמם שכרו מן המחזיק ודרו בו יום ולילה – ובלבד שאינם נוגעים בעדות, כגון שעדיין לא שלמו שכר, ואין משנה להם אם לשלם לזה או לזה. (או כגון שאין ידוע לנו ממקור אחר שגרו שם, אלא על פיהם, והרי יכלו להכחיש הכל, ולכן נאמנים לומר דרנו ופרענו. ר"ח).

ואם העדים הינם רוכלים המחזרים בעיירות ולא היו בבית כל הזמן – די בעדותם שהיו ג"ש ברציפות, אע"פ שימים רבים נעדרו מן הבית – כן היא שיטת ר"ח (ועב"ח). וכן הדין לשיטתו בכל מחזיק שהוא רוכל שאינו מצוי בביתו. ואולם כמה פוסקים חולקים וסוברים שכשהמחזיקים הם רוכלים, אע"פ שלא טען המערער, טוענים עבורו ואומרים למחזיק, הבא עדים שהחזקת ג"ש יום ולילה.

לשיטת רשב"ם, (בפירוש דברי מר זוטרא) בסתם, מספיקה עדות על הימים, אך אם טען המערער שבא ולא מצאו בלילות, (ויש סוברים אף בטענת שמא – ע' רמב"ם, שו"ע. וע' בש"ך) – ב"ד מצריכים עדות מפורשת גם על הלילות. וכשהמערער מן הרוכלים שאינם מצויים בעירם בכל עת – אע"פ שאינו טוען, אנו טוענים עבורו. וכן שיטת הרשב"א (ועוד) – ע' בשו"ת ח"ב רג).

לשיטת רבנו תם ועוד, אין צורך בעדות על כל יום וכל לילה (בין לאביי בין לרבא בין למר זוטרא), אלא מספיק שמעידים שבכל פעם שנכנסו, ראוהו, ומחזוק שדר שם כל הזמן. וכן אם עדי החזקה מחזרין בעיירות, די בכך שמעידים שהבית היה בחזקתו ג"ש שלמות, הגם שלא היו כאן כל הזמן.

(השו"ע קמ"ח) הביא דעת הרשב"ם והרמב"ם. והרמ"א נקט לעיקר כדעת ר"ת. והש"ך הכריע שאם טוען המערער 'ברי' שלא דר בלילות – אינה חזקה).

ג. הורה רבא שאין זו חזקה מועילה, אלא אם יש להם שטר חלוקה ('עטרא') ביניהם, (שאו מוחזקים כעבור ג' שנים בין שניהם. רשב"ם).

ד. חזקת סלע – ע"י העמדת חיות או שטיחת פירות שמה. ואם החזיק בשדה ושייר בה בית רובע (דוקא, אבל פחות מכאן, בטל הוא לשדה. פוסקים) – קנה את השדה חוץ מאותו בית רובע. ואמר רב הונא ברד"ל שאם אותו בית רובע אינו בר זריעה – קנהו, ורב ביבי בר אביי חלק, שאין חילוק בדבר. (וכן הלכה – קמא, יב).

דף ל

נג. מה הדין במקרים הבאים:

- א. החזיק ג' שנים בבית, ובא מערער וטוען שהיה גר בבית פנימי לאותו בית, ועבר דרכו ולכך לא הוצרך למחות בו. והמחזיק מכחישו.
- ב. מכר לחברו 'כל קרקע שקניתי מבר-סיסין', וטוען עתה על קרקע מסוימת שנקראת על שם בר סיסין, שלא קנאה ממנו אע"פ שנקראת כן. – על מי מוטלת חובת ההוכחה?
- ג. החזיק ג' שנים בקרקע, וטוען המערער ששהה במרחקים, מקום שאין שייכות מצויות לכאן, ובבואו מדי שנה לכאן לשלשים יום, טרוד היה בעסקיו בשוק, וזו סיבת שתיקתו ג' שנים.
- ד. מחזיק שטען 'מפלוני קניתי שאמר לי שקנה ממך', והמערער טוען שהקרקע גזולה מאתו.
- ה. מחזיק שטוען למערער: 'יש עמי עדים שאתה יעצת לי לקנות מפלוני קרקע זו', הרי שהודית שאינה שלך אלא שלו – הדין עם מי?

- ו. מחזיק שטוען כנגד המערער: יש עמי עדים שבאת אמש ואמרת לי 'מכרה לי קרקע זו' – והרי זו הוכחה שהקרקע אינה שלך.
- ז. מחזיק שטוען בבית דין 'אכלתיה שני חזקה' והוכיח המערער שקנה את הקרקע לפני ארבע שנים, והלה טוען, כשאמרת 'שני חזקה' – הכוונה לשנים רבות, וקדמה קנייני לשטרך.
- א. רב נחמן הצריך את המחזיק להוכיח שדר שם לבדו. ורבה נחלק, שעל המערער להוכיח דבריו. (כן פרש רשב"ם. והלכה כרב נחמן, שאין הלכה כתלמיד במקום הרב. וכתבו התוס' שמדובר כשידוע שהיה דר בפנימי אלא שלא ידוע באיזה דרך היה עובר, אבל אם לא ידוע כלל שדר בפנימי – מודים כולם שעל המערער להוכיח טענתו. ויש חולקים. ויש שפרשו הסוגיא בענין אחר).
- ב. רב נחמן העמיד את הקרקע בחזקת הקונה, לפי שטענתו של המוכר טענה שסותרת את פשטות הדברים, ועליו להוכיח דבריו. ורבה נקט להשאיר הקרקע בחזקת המוכר עד שיוכיח הלוקח שקרקע זו אכן היא משל בר-סיסין. (והלכה כרב נחמן – רשב"ם; חו"מ ריה, כה. וע"ע בפרוש 'רבנו גרשום' ס"פ מי שמת בד"ה אוקמה וד"ה התם משום. ואפשר שפרש באופן שונה).
- ג. רבא הצדיק טענתו, שעשוי אדם להיות טרוד בשוק כל שלשים יום ואפשר שלא שמע מהחזקה. (אבל אם שמע וטוען טרוד הייתי ולכך לא מחיתי – אין מקבלים טענתו. רשב"ם; טור. ויש חולקים – ע' בפ' 'רבנו גרשום').
- ד. אם למערער יש עדים שהיתה שלו פעם – אין המחזיק זוכה בקרקע אלא אם החזיק ג' שנים וטען מתחילה שיודע שהמוכר קנה את הקרקע מאת המערער, (כגון שמכרה לו בפניו), או שראהו דר שם, אפילו יום אחד. (ויש אומרים שצריך עדות שדר בו יום אחד – ע' בראשונים. ובש"ך קמו סקי"א ובנתי"ה"מ שם, נקטו לעיקר שאין צריך עדים). אבל אם לא טען כן, הרי זו חזקה שאין עמה טענה, ואינה מועילה.
- והוא אין למערער עדים שהיתה שלו, אלא שזה המחזיק מודה בדבר, (יש אומרים שאפילו אינו מודה ממש אלא טוען שכך אמר לו זה שמכר לו. ע' רא"ש) – אם טוען פלוני קנה ממך בפני, או שדר בו המוכר יום אחד – הדין עם המחזיק, שהרי היה יכול להכחישו לגמרי, ואפילו אינו מוחזק ג' שנים (תוס'). ומרשב"ם משמע שאם אינו מוחזק ג"ש – לא זכה, גם כאשר המוכר היה דר חד יומא). ואם טוען סתם 'קניתי מפלוני שאמר לי שקנה ממך' – אין זו טענה, ואפילו החזיק ג' שנים הדין עם המערער, שהרי המחזיק מודה שהיתה שייכת למערער, והוא אינו יודע אם המוכר לו, קנה את הקרקע או גזלה.
- (ואם אח"כ יביא המחזיק עדים שהמוכר לו דר בה יום אחד (והרבה סוברים שאף אם אינו מביא עדים אלא שטוען כך, כנ"ל) – כתבו התוס' בשם הרשב"א שהדין עמו, לפי שב"ד טוענים ללוקח מה שהיה יכול המוכר לטעון, והרי המוכר היה נאמן במיגו ד'לא היתה שלך מעולם'. ור"י דחה ראיתו).
- ה. יכול המערער לומר, לכך אמרתי לך כן, כדי לדון עמך ולא עם השני, שנוח לי לדון עמך יותר ממנו.
- ו. יכול המערער לומר, זה שרציתי לקנות ממך, לפי שלא רציתי לבוא עמך לדין. ו'עביד איניש דובין דיניה'. (ודוקא אם טען, אבל אנו לא טוענים עבורו. פוסקים).
- ז. רבא הורה שעשוי אדם לומר 'שני חזקה' אף על יותר מג' שנים, והדין עמו כאשר יש עדים שהחזיק בקרקע ג' שנים לפני שטרו של זה. (ויש שפרשו שאין צריך עדים אלא על ג' שנים אחרונות. והרשב"ם דחה שיטה זו. וכן נפסק בשו"ע, שצריך עדים על שבע שנים לפחות). ואם לאו – גם אם יחזיק עתה שנים מרובות – לא זכה, לפי שאין לך מחאה גדולה מזו – משטר המכירה של המערער (ודוקא בשטר, אבל מכירה בעדים, די בהחזקה של זה ג"ש לאחר אותה מכירה. ראשונים), והיה צריך המחזיק לשמור שטרו עד שייקרק השטר שביד המערער.